

Dobosy Antal

A sílák az élet fenntartását szolgálják

Az elmúlt hetekben a beszélgetéseink azt célozták, hogy végiggondoljuk azokat az elveket, melyek a buddhizmusban jelen vannak, illetve kellene, hogy jelen legyenek. Beszéltünk azokról a tanításokról, melyek a buddhizmus alapelveivel kapcsolatosak. Végigvettük az *anátman*, *anítja*, *súnjátá* kérdését, a múlt alkalommal pedig a Négy nemes igazsággal, tehát a *dukkhá*-val kapcsolatos kérdésekkel foglalkoztunk. Úgy gondolom, hogy most jó lenne eggyel tovább lépni és végiggondolni, hogy azokból az elvekből, meglátásokból, melyekről eddig szó volt, hogyan következik az erkölcsi magatartás.¹

Nekem igényem van arra, hogy ha egy megértés, egy átlátás valamilyen témával kapcsolatban megtörténik, akkor az a gyakorlatban is érvényesüljön, életvitelünkben is megjelenjen. Fontos, hogy egy megértett téma ahhoz is adjon szempontokat, hogy hogyan kell élni, beszélni, cselekedni, gondolkodni, megismerni és vonatkoztatni az élet minden területére.

Néhány héttel ezelőtt már említettem, hogy az egyik nagyon fontos felismerés az étellel volt kapcsolatos. Arról beszéltem akkor, hogy a földi életnek mik a fontos jellegzetességei, mi is az élet. Tulajdonképpen úgy foglaltam össze, hogy a földi élet összefüggő. Minden élőlény függ a másiktól és ad és kap a többitől. Egyfelől az életünkhöz szükségünk van más élőlényekre, másfelől más élőlényeknek is szükségük van ránk. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy együtt tartjuk fenn az életet itt a Földön. Együtt az összes élőlénnel, beleértve természetesen az embert is, az érző lényeket is, de a növényvilágot is, a rovarokat is és az összes többi élő szervezetet, így a gombákat és a baktériumokat is.

A buddhizmus alap gondolatai igen sokszor negatív terminológiával vannak megfogalmazva, ezért sokszor nem adnak megfelelő tájékoz-

tatást arról, hogy mit csináljunk, csak azzal foglalkoznak, hogy mit ne csináljunk. Az *ahimszá* is azt mondja, hogy mit nem illik csinálni, és ezt is nagyon egyszerű fogalmazásban: „*ne ártunk, ne ölünk!*”. Véleményem szerint, ennél jóval tágabb szempontok is fontosak volnának egy erkölcsi hozzáállás megfogalmazásánál. Értetni kéne azt is, hogy miért tartjuk be ezeket az erkölcsi követelményeket? Miért ne csináljunk valamit? Ha ebből a másik irányból közelítünk, akkor nem az a szempont, hogy mit ne, hiszen ezt sokszor igen nehéz betartani. Sőt, azt, hogy az ember ne ártson bizonyos lényeknek, gyakorlatilag lehetetlen betartani. Ha megeszek egy répát, akkor a répának olyannyira ártok, hogy az életét veszem el. Nem lehet abszolút módon megtartani ezt a *sílat*, ezért másképp kell közelíteni a kérdést! Ha elfogadjuk, hogy az élet a fontos, az egyéni élet, a közösségi lét, a társadalom, és más élőlények is ugyanolyan fontosak, beleértve a répát is, továbbá tudván, hogy az élet összefügg a Földön, akkor ebből a szempontból kell megnézni, hogy mi a teendő. Ezt a globális szempontot annak idején, a Buddha idejében még nem ismerték. Nem ismerték az élet fenntartásához szükséges összefüggéseket és az élő természet mélyebb törvényeit sem, amelyeket mi már ismerünk. Így az akkori felismerések egész más ismeretekre vonatkoztak. Az igyekezet annak idején is az volt, hogy megértsük a létünket, és abból fogalmazzuk meg, hogy ebben a világban mi a teendők. Akkor még igencsak más fogalmakkal sikerült csak ezt a célt megközelíteni. Ma már megkérdőjelezhetetlen, hogy milyen nagy mértékben összefüggő az élet itt a Földön, és ha ebbe a biológiai szisztémába egy kicsit belepiszkálunk vagy elrontjuk valahol, akkor előbb-utóbb megláthatjuk, hogy a beavatkozás milyen hatalmas hullámokat vet, és milyen óriási károkat okoz máshol. Ma már sokkal világosabban látjuk hatásunkat az élővilágra, ráadásul

¹ Elhangzott A Tan Kapuja Zen Közösség szertartásán 2023. szeptember 27-én, a Dharma-teremben.

cseleksznünk is jócskán ilyen hatásúakat. Az emberiség nemigen vigyáz arra, hogy ez a globális élet ne sérüljön, jócskán károsítjuk a természetet, az élővilágot, és ezáltal saját létfeltételeinket is. Éppen ezért a pozitív és a cselekvő magatartást pártolom, azt, hogy az élet minden szinten fontos legyen, és ha tényleg fontosnak érezzük, akkor nyilvánvaló, hogy ezzel a hozzáállással fogjuk kezelni a körülöttünk lévő világot. Lehet, hogy ezen az erkölcsi alapon később olyan tevékenységek születnek, amelyek tényleg segítenek abban, hogy akár a globális problémákat is megoldjuk. Ezt az eredményt remélem az erkölcsi magatartásunktól, mert ha csupán lokálisan gondolkodunk az nem segít a globális problémák megoldásában. Hiszen éppen az, hogy eddig lokálisan gondolkoztunk, éppen ez eredményezte a mai helyzetet. Arra jutottam, hogy az önző, szülőkörű, csak a kis környezetünk szempontjait figyelembe vevő gondolkodással ezt a helyzetet nem lehet megoldani.

Ebből a felismerésből következnie kell annak, hogy a legfontosabb érték a Földön az, hogy legyen élet. Elsődleges dolog az életet szolgálni. Ebből már következik az, hogy az erkölcsi magatartások között a legelső és a legfontosabb szempont az élet tisztelete kell, hogy legyen. Igyekezzünk az életet szolgálni, fenntartani, minden tevékenységünk azt kell, hogy szolgálja, hogy az élet itt a Földön fennmaradjon.

Amikor az életről beszélünk, tisztázni kell, hogy milyen életről van szó, mit értünk élet alatt. Természetes, hogy az egyéni élet, így a saját életünk fenntartása fontos és lényeges szempont. Nem feláldozni kell a saját életünket, hanem szolgálni az életet azzal is, hogy magunk is létezzünk, azzal, hogy ha mi is „élünk”. Ez a hozzáállás a fenntartásból, a második felismerésből is következik. Beszéltünk arról, hogy az élet fenntartásához tevékenység, erőfeszítés szükséges, magától nem marad fenn, csak úgy önállóan nem létezik, kell hozzá tényleges befektetett energia, igyekezet és cselekvés. Az előbbi két felismerésből már következik – és ez a fontos most – két erkölcsi magatartás. A legfontosabb erkölcsi magatartás az az élet tisztelete, és a megtartására irányuló igyekezet. Hogy mit értünk élet alatt, azt bővíteni szükséges, kezdve az egyéni élettel, a kisebb életkö-

zösségeken keresztül, a család élete, egészen az emberiségig és tovább, nemcsak az élőlényekre vonatkoztatva, hanem az egész bioszféráig. Egyénileg nem tudunk létezni akkor, ha nincs család, ha nincs társadalom, nincsenek más élőlények. Ebből a szempontból is összefügg az egész élővilág. Minden szinten fontos az élet megtartása, tisztelete. Ez az erkölcsi hozzáállás felel meg a hagyományos buddhista *ahimsza* erkölcsi elvnek.

Ez a szemlélet azt is magával hozza, hogy egy közösségi gondolkodás és lét is fontos. Hiszen együtt létezzünk, egyedül nem vagyunk életképesek. Tehát muszáj közösségileg is gondolkodni. Közösség alatt elsősorban emberi, szellemi közösségeket, társadalmat, de ugyanakkor a más élőlényekkel való közösséget is értem. Ezért hangsúlyozom a közösségi lét tiszteletben tartását. Együtt tudunk csak létezni, és sok mindent csak együtt tudunk csinálni. Az ember függ embertársaitól és más lényektől is, ezért a közösségi hozzáállásnak ott kell lennie a legfontosabb erkölcsi magatartások között. Ez az erkölcsi magatartás a hagyományos *asztéja* buddhista fogadalomnak felel meg.

A harmadik erkölcsi magatartás, amit megemlítek, az emberi léthez és a megismeréshez kapcsolódik. Ahhoz, hogy a saját egyéni vagy közösségi életünket megóvjuk, kezelni tudjuk, és ahhoz, hogy legyen valami elképzelésünk arról, hogy mit érdemes tenni, szükséges a megismerés. Tudatlanul nem lehet jó dolgokat csinálni. Értetni kell, hogy mi az, ami előre visz, ami abba az irányba visz, amerre haladni szeretnénk, és nemcsak vaktában csinálni valamit, aztán majd kiderül, hogy jó lesz vagy nem. Ehhez viszont nagyon komoly megismerési tevékenység szükséges. Tudatos megismerés, amikor igenis érteni akarom, át akarom látni a folyamatokat, mert azok alapján tudom megtervezni azt, hogy hogyan élek és hogyan biztosítom létünk alapjait a jövőben is. A megismerés tisztelete, fontossága tehát a harmadik erkölcsi magatartás, amit megemlítek. Ez a *brahmácsárja* buddhista fogadalomnak felel meg.

Hogy megtartsam azokat a kategóriákat, ami a buddhista hagyományban szokásos, a negyediknek az igazsággal kapcsolatos erkölcsi magatartást említem. Ezt a *satja* erkölcsi

fogadalomként ismerjük. Az igazságban való lét alatt nem azt értem, hogy ne hazudjunk, hanem azt értem, hogy a megismerés által igaznak vélt eszmék, elvek szerint gondolkozzunk, beszéljünk, cselekedjünk. Az igazságban való lét azt jelenti, hogy ne mondjunk ellent a már megértett, átlátott dolgoknak. Ne legyen ellentmondás az életünk és az elveink között, az elveimnek megfelelően éljünk. Az, hogy az elveink mennyire helyesek, és az, hogy a dolgok tényleg úgy vannak-e, ahogyan gondoljuk, igen fontos kérdés, de ez a megismerés minőségétől függ, attól, hogy az ember mennyire igényes a megismerésben. Az, hogy hogyan élünk, az függ az erkölcsi hozzáállásunktól, ami függ az igaznak tartott elveinktől. Az igazság meglehetősen szubjektív, de akkor is. Az igazságban való lét a negyedik erkölcsi magatartás.

Az ötödik erkölcsi magatartás pedig, amit igen fontosnak tartok, a tudatra vonatkozó felismerésen alapul. Így azzal az eszközzel kapcsolatos, ami a helyes megismerést és az igazságban való létet biztosítani tudja. Rendkívül fontos, hogy a motivációnkat, a vágyainkat, az indulatainkat, az érzéseinket, a gondolkodásunkat és minden más tudatfolyamatainkat tisztán tartsuk. Röviden összefoglalva a tudatunkat tartsuk tisztán. Ötödiknek tehát a tiszta tudat fontosságát, elfogulatlanságát említem, az arra való törekvést, hogy a tudatunkat tárgyilagosságnak tartsuk meg. Ez az erkölcsi magatartás a buddhista *szúrámatta* fogadalomnak felel meg.

Ebben az öt pontban foglalhatjuk össze mindazt, ami az eddigiekből következik. Tehát átlátom például a *súnjátá* felismerés kapcsán, hogy a tudat hozza létre azokat a minőségeket, a világot, ami körülöttünk van. Igazából a tudatunk az, ami meghatározza, hogy milyennek látjuk a világot és hogyan viszonyulunk hozzá. Ebből következik az, hogy nyilvánvaló, hogy a tudattal foglalkozni kell. A buddhizmusnak mindig is alap attitűdje volt a tudat megismerése, a tudatfolyamatok gondozása és az, hogy hogyan használjuk a tudatot. Így az igazságban való lét és a tudat tisztántartása is levezethető abból a felismerésből, hogy a tudatnak milyen szerepe van abban, hogy milyen világot hozunk létre. Ha ezt megértjük, akkor világos lesz, hogy a tudattal dolgozunk. A gyakorlás, az

erkölcsi hozzáállás akkor arra kell irányuljon, hogy a tudatunkat igyekezzünk tisztán tartani, elfogulatlannak megtartani.

Az eddigiekben tulajdonképpen végigvettem a *pancsasílát*, az öt erényt a szokásostól eltérő megközelítésben. Abból a szempontból tárgyaltam, hogy hogyan következnek azokból a felismerésekből, melyekről az elmúlt hetekben beszéltem. Nagyon fontosnak tartom, hogy pontosan értsük, hogy miért érdemes ezeket az erkölcsi követelményeket képviselni és betartani. Emberi létünk függ ettől.

Nekem soha nem volt érthető a hagyományos buddhizmus a maga nagyon leegyszerűsített kijelentéseivel, amilyen például az is, hogy „ne hazudj, ne mondj valótlant”! Miért ne? Csak azért, mert ez ki van mondva? Az életünkben gyakran előfordul olyan helyzet, amikor nem tudjuk betartani, mert például, mi van akkor, ha életet menthetek meg azzal, hogy hazudok. Vagy történetesen azzal, hogy nem mondom meg az igazságot, valakinek megmenthetem az életét. Én egészen más elvek szerint gondoltam felépíteni ezeket az erkölcsi törvényeket, azokból az elvekből igyekeztem levezetni, amiket az elmúlt hetekben tárgyaltunk, mert azokból következik, hogy adott esetben a hazugsággal is tehetek jót vagy előrevivőt, feltéve, hogy egy fontosabb eszmének kell megfelelni. Ha a felismerések oldaláról nézzük, akkor van egy sokkal globálisabb erkölcsi hozzáállás, ez az élet megóvása, és ezt fontosabb szolgálni, mint egy szűkebb hatókörű értékrendet. Ez az értékrendi hierarchia helyre teszi az erkölcsi hozzáállást, hiszen, ha tudjuk, hogy miért érdemes igazat mondani vagy mi a következménye hazugságnak, akkor annak megfelelően cselekszünk. Sok minden más esetében is az értelem segít a cselekvésben, hisz az igazságban való lét az nemcsak a hazugságról szól, hanem ezer más dologról is. Az volna jó, ha azt néznénk, hogy például a tudat tisztán tartása mit jelent. Mi az, ami felé igyekezni kell, mi az, amit fontosnak kell tartani és mi az, amitől az ember el kell határolódjon, mi az, amit ne engedjünk be a tudatunkba, mert megakadályozza a tisztánlátásunkat, tárgyilagosságunkat, és ezáltal nem az életet szolgálja. Az élet, a közösség, a megismerés, az igazság és a tiszta tudat a buddhista erkölcsi magatartás alapja.

